

Αριστοτέλης: η φυσιογνωμία του στην αρχαία ελληνική τέχνη (Εύη Σαραντέα, Ζωγράφος)

/ [Πεμπουσία](#)

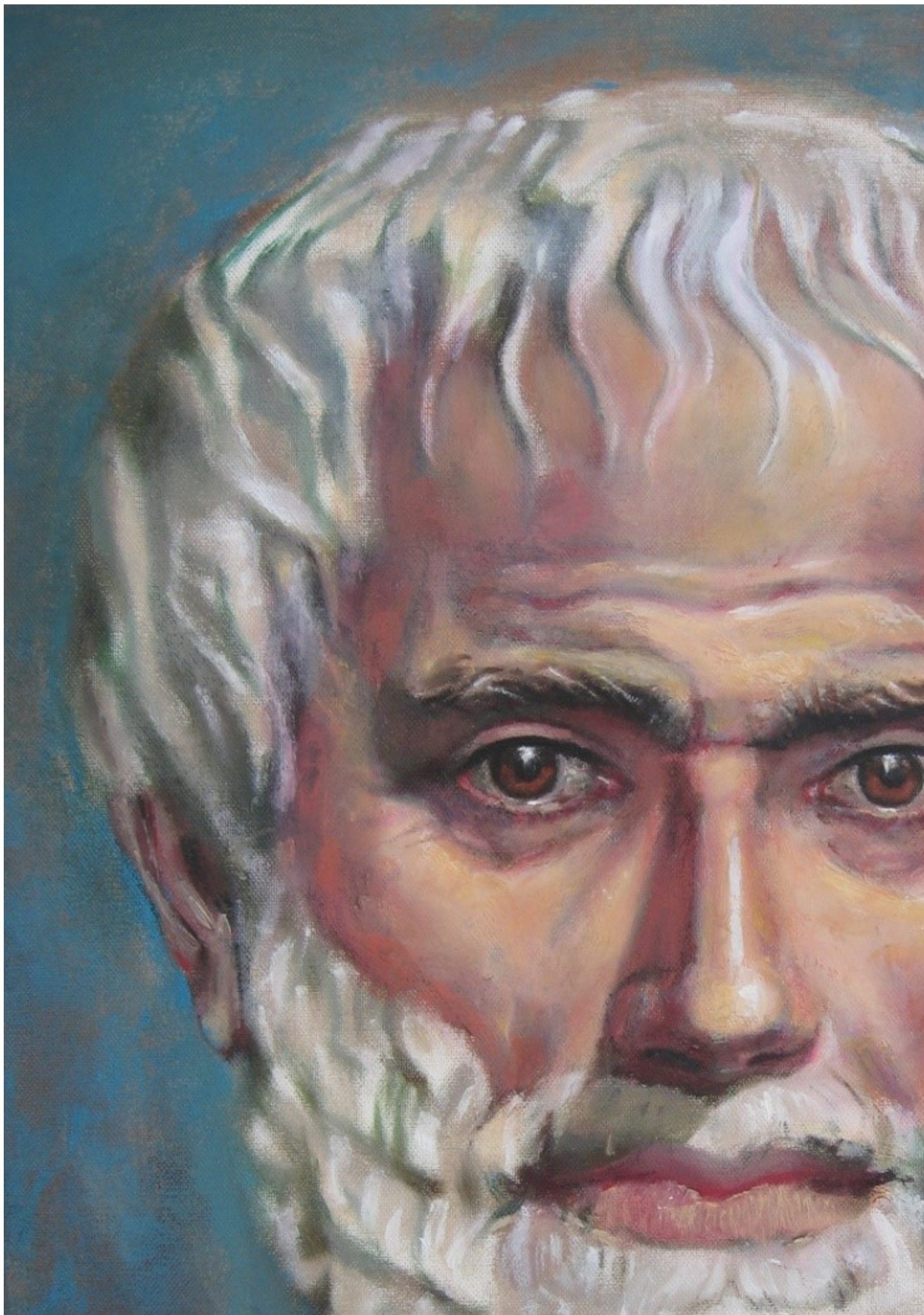

Μέσω των πολιτικών, κοινωνικών και πολιτισμικών διεργασιών που συντελέστηκαν στην Ελλάδα από τον 5ο έως τον 2ο αι. π. Χ., μεταξύ των άλλων υψηλών επιτευγμάτων της Τέχνης, η γλυπτική μεγαλουργεί. Διευρύνει σταδιακά τους ορίζοντες της έκφρασης της ανθρώπινης προσωπικότητας και της προεκβολής ποικίλων εκφάνσεων της σκέψης και της ιδιοσυγκρασίας. Ιδιαίτερα στις φυσιογνωμίες των αγαλμάτων φιλοσόφων, ουδέποτε ξεπεράστηκαν από την μετέπειτα γλυπτική η ποιότητα, η ευαισθησία, η ποικιλία και η εκφραστική δύναμη της απόδοσης του πνευματικού, του ηθικού ή του ψυχικού τους κόσμου.

Ο χάλκινος ανδριάντας του Αριστοτέλη είχε στηθεί στη Σχολή του, την Περιπατητική Σχολή. Δεν γνωρίζουμε την όψη του αγάλματος. Ο ανδριάντας χάθηκε, εξ αιτίας της επαναχύτευσης του χαλκού – όπως και η συντριπτική πλειοψηφία των χιλιάδων αρχαιοελληνικών χάλκινων έργων. Από το άγαλμα εκείνο όμως έχει διασωθεί η φυσιογνωμία του Αριστοτέλη, σε περίπου 20 μαρμάρινα αντίγραφα της κεφαλής, τα οποία εκτίθενται σε διάφορα Μουσεία ανά τον κόσμο. Η γλυπτή κεφαλή του Αριστοτέλη, σύμφωνα με τον καθηγητή Ε. Βουτυρά, «κατέχει μία ιδιαίτερη θέση στην ιστορία του αρχαίου ελληνικού πορτραίτου, εξ αιτίας της έντονα “ρεαλιστικής” τεχνοτροπίας, με την οποία αποδίδονται τα ατομικά του χαρακτηριστικά». Η ταύτισή του «δεν αμφισβητείται σήμερα πλέον από κανέναν»[1].

Από Έλληνες γλύπτες, επί ρωμαϊκής επικράτειας και κατόπιν παραγγελίας πλούσιων Ρωμαίων είχαν κατασκευασθεί τα ευαίσθητα αντίγραφα κεφαλών αρχαίων ανδριάντων. Αν και οι αρχαίοι Έλληνες δεν έστηναν προτομές, αλλά αγάλματα, εν τούτοις και μόνον τα αντίγραφα των κεφαλών τους καταδεικνύουν μια θεσπέσια Τέχνη. Από άριστους γλύπτες των αθηναϊκών εργαστηρίων είχαν δημιουργηθεί κατά το πλείστον τα καλύτερα αντίγραφα γλυπτών των φιλοσόφων – από τα οποία προέκυψαν οι ζωγραφικές αναπαραστάσεις των πορτρέτων τους.

Η ζωγραφική αναπαράσταση (εικ. 2) του Αριστοτέλη πραγματοποιήθηκε, μετά από μελέτη της μαρμάρινης κεφαλής που εκτίθεται στο Kunsthistorisches Museum της Βιέννης. Έλαβα υπόψη τα πρόσωπα και άλλων αντιγράφων της κεφαλής, καθώς και ανθρωπολογικά και λοιπά στοιχεία. Σύμφωνα με τον καθηγητή Κλασικής Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης στην Οξφόρδη R. R. R. Smith, το αντίγραφο της Βιέννης διακρίνεται μεταξύ των άλλων αντιγράφων, ως προς την πιστότητα, την ποιότητα της έκφρασης και την απόδοση των λεπτομερειών. Η γλυπτή κεφαλή του Αριστοτέλη, κατά τον ίδιο, αποπνέει μια συγκρατημένη στοχαστική έκφραση και μια αξιομνημόνευτη ατομικότητα, με το τετράγωνο φαλακρό μέτωπό του να κοσμεύεται αραιά με λίγες «αφέλειες» [3]. Πιθανώς ο ανδριάντας του ήταν έργο του Λύσιππου (περ. 370-305 π.Χ.), ο οποίος συνήθιζε να λαμβάνει τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά των εικονιζόμενων μέσω εκμαγείου (καλουπιού)[4].

Κατά τον καθηγητή Κλασικής Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης στο Γέιλ J. J. Pollitt, εάν το «δυνατό» πορτρέτο, το ταυτιζόμενο με τον Αριστοτέλη, είναι έργο του Λύσιππου, τότε ο μεγάλος γλύπτης «είχε την ικανότητα να συλλαμβάνει ένα ήθος, που χαρακτηριζόταν κυρίως από στοχαστική συγκέντρωση και εσωτερική ένταση». Εκτιμά πως είναι «... το πρώτο πορτρέτο σκεπτόμενου ανθρώπου...» [5].

Η εικόνα του μεγάλου φιλόσοφου εκφράζει, επί πλέον, μια εννοιολογική εξύψωση της ηλικίας - οι φιλόσοφοι δεν παριστάνονταν ποτέ νέοι - αλλά και της θνητής φύσης. Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι η σεμνότητα, που αποτελεί χαρακτηριστικό της εικόνας όλων των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων. Στην αρχαία ελληνική γλυπτική γνωρίζουμε πως ουδέποτε φιλόσοφος παρουσιάστηκε καθισμένος σε θρόνο [6].

Η γλυπτή απεικόνιση του Αριστοτέλη πρέπει να ήταν παρόμοια με την πραγματική όψη του, δηλαδή το άγαλμά του πρέπει να ήταν αναγνωρίσιμο. Οι καλλιτέχνες της εποχής, ελάμβαναν τα εξωτερικά χαρακτηριστικά της πραγματικής όψης των τιμώνων και παράλληλα, όριζαν τις λεπτομέρειες έτσι, ώστε να προσδιορίζουν, να εκφράζουν, να αγαλματοποιούν τον εσώτερο κόσμο της προσωπικότητάς τους [7].

Τα αγάλματα των επιφανών ήταν στημένα μέσα στην πόλη. Λειτουργούσαν επομένως σαν πολίτες προς μίμηση, μεταδίδοντας νοήματα και μηνύματα στον θεατή.

Σημειώσεις

1. Ε. Βουτυράς, «Αριστοτέλης και Αλέξανδρος» στο *Αμητός, τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Μανόλη Ανδρόνικο*

- , ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 179-185.2.R.R.R. Smith, *Ελληνιστική Πλαστική*, μτφρ. Δ. Κουτσούμπα / Αικ. Χαμηλάκη, Καρδαμίτσα, Αθήνα 2009, σ. 59, εικ. 27.
2. R.R.R. Smith, *Ελληνιστική Πλαστική*, μτφρ. Δ. Κουτσούμπα / Αικ. Χαμηλάκη, Καρδαμίτσα, Αθήνα 2009, σ. 48.
 3. R.R.R. Smith, *ό.π.*, σ. 27.
 4. J.J. Pollitt, *Η Τέχνη στην Ελληνιστική Εποχή*, μτφρ. Α. Γκαζή, εκδ. Δημ. Ν. Παπαδήμας, Αθήνα 2006, σ. 78-92.
 5. J.J. Pollitt, *ό.π.*, σ. 384, 101.
 6. P. Zanker, *The Mask of Socrates: The Image of the Intellectual in Antiquity*, University of California Press, Berkeley 1995, σ. 75.
 7. J.J. Pollitt, *ό.π.* σ. 101.